

Cenas noteikšana dabai? Eksperti uzskata, ka tā nav atbalstāma ideja.

Autors: Vesters van Gāls, Euobserver

Pagājušajā nedēļā Eiropas Parlamentā uzstājoties ar runu par nepieciešamību "noteikt dabas cenu", fiziķe un ekoloģe Vandana Šiva uz brīdi aizgāja no skatuves, lai izrādītu savu attieksmi.

"Esmu veltījusi 50 savas dzīves gadus bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai, un tā vienmēr ir bijusi cīņa pret komercializāciju," V.Šiva teica pēc tam, kad atgriezās uz pjedestāla. "Kad briti ieradās Indijā, viņi visu Indijas zemi pārvērtā par precī.""

Otrdien (16. maijā) rīkotā diskusija bija daļa no trīs dienu ilgās konferences "Beyond Growth", kurā piedalījās ES komisāri, tostarp ES Komisijas priekšsēdētāja Ursula fon der Leiena (Ursula von der Leyen), akadēmiķi, aktīvisti un augstākā līmeņa politikas veidotāji, lai apspriestu Eiropas ""zaļās izaugsmes" trajektoriju. V.Šiva aizgāja no konferences, kad uzstājās Pasaules Dabas fonda (WWF) īpašais sūtnis Marko Lambertiini (Marco Lambertini), kurš savā runā bija atturīgs par šo tēmu.

Savukārt citiem (atšķirībā no V.Šivas) viņa uzstāšanās nešķita pārsteidzoša. Patiesībā WWF sūtņa vēstījums par to, ka tirgum un privātajam kapitālam būs jāiesaistās, lai aizsargātu plašas dabas teritorijas un bioloģisko daudzveidību, ir kļuvis populārs. ES komisāri to ir aizstāvējuši vairāk nekā desmit gadus.

Pērn decembrī notikušajā ANO COP15 pasaules bioloģiskās daudzveidības augstākā līmeņa sanāksmē 188 valstu valdības vienojās aizsargāt vismaz 30 % no pasaules bioloģiskās daudzveidības ziņā bagātajām zemēm, ezeriem, piekrastes teritorijām un okeāniem.

"Maldina mūsu izpratni par ekoloģiju"

Šī plāna centrā ir bioloģiskās daudzveidības kompensāciju tirgi. Par Kunmingas un Monreālas globālo bioloģiskās daudzveidības sistēmu (GBF) dēvētais bioloģiskās daudzveidības kompensāciju un kredītu tirgus tika minēts kā viena no metodēm, lai "līdz 2030. gadam mobilizētu vismaz 200 miljardus ASV dolāru" bioloģiskās daudzveidības stratēģiju "finansējuma trūkuma novēršanai".

Šis redzējums veicina dabas monetāro novērtēšanu (nosakot cenu ekosistēmu "pakalpojumiem") un iespēju kompensēt dabas izzušanu.

"Mēs nepietiekami novērtējam dabu no ekonomiskā viedokļa," norādīja Lambertīni. "Tagad vērtība ir tikai nedzīvajai dabai. Koks kļūst vērtīgs tad, kad tas tiek nocirsts. Zivis ir vērtīgas tikai tad, kad tās ir noķertas." Viņš piebilda, ka dabas "aktīvu" novērtēšana varētu palīdzēt novērst ekoloģisko destruktiju, padarot rentablāku dabas aizsardzību.

Taču ekologs un ekonomists Klaivs Spašs (Clive Spash) savukārt sacīja, ka cenas noteikšana dabai "sajauc visu mūsu izpratni par ekoloģiju".

"Aizsardzība ir saistīta ar ekosistēmu integritāti. Runa ir par to, lai aizsargātu visu, nevis to, kas cilvēkiem visvairāk patīk," viņš piebilda, apgalvojot, ka stingrs regulējums ir labākais veids, kā izvairīties no dabas bojāejas.

"Greenwashing"

Diskusiju par dabas kā aktīvu klases traktēšanu pamatā ir pierādījumi par "zaļmazgāšanas" (greenwashing) klātbūtni.

"Piesārņotājs maksā" shēmas jau pastāv kā oglekļa emisiju kompensāciju tirgi, kuru vērtība pārsniedz 2 miljardus eiro un kurus izmanto patērētāji, kas vēlas mazināt savu kaitīgo ietekmi. Arī lielās globālās korporācijas, piemēram, Shell, Disney, Netflix vai, kā nesen ziņoja laikraksts Guardian, grupa Pearl Jam, kompensē piesārņojumu. To dara specializēti uzņēmumi, kas ļauj tirgot tā sauktos oglekļa kredītus. Katrs kredīts nozīmē noteiktu oglekļa dioksīda samazinājumu, stādot kokus vai novēršot atmežošanu.

Tomēr kompensēšanas shēmas tiek arvien vairāk pārbaudītas.

Nesen veiktajā pasaules vadošā oglekļa emisiju standarta Verra pārbaudē tika konstatēts, ka vairāk nekā 90 % lietus mežu kompensāciju "kredītu", kas pārdoti iepriekš minētajiem uzņēmumiem, cita starpā, neatbilst patiesam oglekļa emisiju samazinājumam, un tos nevajadzēja apstiprināt.

Verra ir noliegusi šos secinājumus, bet rezultātus apstiprināja divas atsevišķas pētnieku grupas, viena no Kembridžas universitātes un pētnieciskie žurnālisti no Vācijas nedēļas laikraksta Die Zeit un bezpeļņas žurnālistikas organizācijas SourceMaterial.

Barbara Haja (Barbara Haya), Berklijas oglekļa tirdzniecības projekta direktore, kura jau 20 gadus pēta oglekļa kredītus, lai atrastu veidu, kā panākt, lai sistēma darbotos, sacīja laikrakstam Guardian, ka pētījuma sekas ir "milzīgas", piebilstot, ka "šīs problēmas pastāv gandrīz visos dabas aizsardzības kredītu veidos".

"Oglekļa kompensācijas ir "karsts gaiss", 16. maijā sacīja neatkarīgās ideju laboratorijas "Green Finance Observatory" direktors Frederiks Hāče (Frederic Hache). Taču bioloģiskās daudzveidības kompensāciju sistēma tiek aktīvi virzīta visā pasaulē.

Pašreizējais stāvoklis

Austrālijā tiek gatavots dabas resursu atjaunošanas tirgus izveides process. Apvienotā Karaliste novembrī uzsāks bioloģiskās daudzveidības kompensāciju programmu.

Francija nesen ar Pasaules Bankas un Walmart atbalstu sadarbojās ar Apvienoto Karalisti un Gabonu, lai izveidotu bioloģiskās daudzveidības sertifikātu tirgu.

ES Komisija aprīlī atjaunināja ilgtspējīgu ieguldījumu taksonomiju, iekļaujot tajā bioloģiskās daudzveidības kompensāciju kā veidu, kā uzņēmumi var iegūt zaļo statusu saskaņā ar ES marķēšanas sistēmu.

Ilgspējīgu finanšu platforma, kas ir viens no ekspertu grupas dalībniekiem, kas konsultē komisiju, 2023. gada maija atsauksmju ziņojumā aicināja ES likvidēt bioloģiskās daudzveidības kompensāciju tirgus.

Arī tādas zaļās NVO kā Carbon Market Watch ir aicinājušas pilnībā aizliegt kompensāciju tirgus. Taču Eiropas Savienība līdz šim nav izrādījusi vēlmi mainīt kursu.

Šā gada martā, iepazīstinot ar jauniem tiesību aktiem, kas vērsti pret "zaļmazgāšanu", vides komisārs Virginijus Sinkevičs paziņoja, ka Eiropas Savienība "negrasās aizliegt oglekļa kompensāciju tirdzniecību". Tomēr viņš atzina, ka pastāv "ievērojams risks: oglekļa dioksīda emisiju samazināšanas shēmas var novest pie "pārvērtēšanas un dubultas uzskaites". Ekologi brīdina, ka šie riski varētu būt vēl lielāki, ja tos piemērotu daudz sarežģītākam bioloģiskās daudzveidības jautājumam.

Miljoniem sugu

"Pastāv tikai sešas oglekļa formas, bet ir miljoniem sugu," norāda Hāče. "Ja jūs domājat, ka oglekļa kompensācija ir slikta, tad, vienkāršojot sarežģīto savstarpējo atkarību tīklu, kas ir dzīvība, radīsiet nesalīdzināmi sliktākus vides rezultātus."

Viņš sacīja, ka bioloģiskās daudzveidības kompensāciju efektivitātei, piemēram, aizvietojozt zudušo biotopu, atjaunojot līdzīgu biotopu citur, kā veidam, kā kompensēt zaudējumus, nav zinātniska pamatojuma. "Flamingo dzīvotnes aizvietošana Spānijas dienvidos, lai atbrīvotu vietu lidostai, un tās atjaunošana tuvumā reti kad dod rezultātus, jo mēs nespējam atjaunot visas iznīcinātās ekosistēmas funkcijas," piebilda "Green Finance Observatory" direktors F.Hāče.

Nesen Zviedrijā veiktā 40 šādu kompensāciju projektu pētījumā konstatēts, ka ekosistēmas zaudējumi "nekad nav bijuši novērtēti".

Kompensācijas tirgi "novērš uzmanību no nepieciešamības ieviest stingrāku vides regulējumu" un no nepieciešamības bagātajām valstīm un uzņēmumiem "ierobežot kaitējumu". Tāpat kā Šiva un Spašs, arī F.Hāče uzskata, ka politikas veidotājiem būtu jākoncentrējas uz "stingrāku vides regulējumu".

"Mums pilnīgi noteikti nav jānosaka dabas cena, lai īstenotu saprātīgu saglabāšanas politiku," norādīja "Green Finance Observatory" direktors Frederiks Hāče.